

Rivierenlandschap van de Maas.

Het landschap is al eeuwenlang een belangrijk genre binnen de schilderkunst. Kunstenaars putten haast oneindig inspiratie uit alles wat zich in dat landschap aandient. Van middeleeuwen en renaissance tot romantiek en impressionisme. In de middeleeuwen het geïdealiseerde landschap waarin de symboliek een belangrijke rol speelt, in de Renaissance geordende en volmaakte landschappen waarin gegoocheld werd met het perspectief. Rembrandt was een van die groten die de schoonheid van het toeval gebruikten in hun werk. In de Gouden Eeuw werden vele tienduizenden landschappen getekend en geschilderd die voor het overgrote deel in ateliers ontstaan en waarin alles een vaste plaats had. In de 18^e eeuw werd de behoefte aan ordenen nog groter en werd het landschap teruggebracht tot plaatjes van de tuin.

In de Romantiek werd de onnatuurlijkheid vervangen door een schijnbare natuurlijkheid, werd dramatiek en sentiment meegenomen en werd ook teruggegrepen op de Gouden Eeuw. Het Franse impressionisme leverde het schilderen in het vrije veld op, De Haagse School kwam met imponerende luchten, natte weiden en bevroren vaarten. Stond tot dan toe de natuur centraal en werden mensen en vee prominent geschilderd, het landschap van de 20ste eeuw werd gedomineerd door industrialisatie en verstedelijking. Die eeuw met zijn expressionisme, kubisme en surrealisme hebben het landschap voorgoed een ander gezicht gegeven.

Iedere schilder (want daar ging het vooral om) had en heeft zijn eigen manier van waarnemen en verbeelden. Een lage horizon en hoge luchten worden nog steeds als typisch Hollands ervaren. De kunstenaar van nu beeldt nauwelijks meer af, maar laat zijn of haar gevoelens over, herinneringen aan of beleving van het landschap domineren. Dit leidt tot een heel andere interpretatie van het begrip landschap. Het landschap niet als een weergave van de zichtbare werkelijkheid, maar als vehikel voor de gedachten en gevoelens van de kunstenaar en de beschouwer. En behalve voor tekenaars, schilders en grafici werd het landschap toegevoegd aan het domein van de fotograaf en zelfs de beeldhouwer / beeldenmaker.

In 2008 organiseerde ik in het Gorcums Museum de tentoonstelling *Rivierenland in Beeld* in het kader van *Waterrijk*, een samenwerkingsproject van negen musea en culturele instellingen in het Rivierengebied, waaronder ook Stadsmuseum IJsselstein, verenigd onder de naam SKER. Een van de deelnemende kunstenaars was toen Han Klinkhamer, naast onder meer Willem den Ouden, Frank Dekkers, Jeroen Hermkens en Harold Schouten. In die tentoonstelling stond het landschap centraal. Herkenbaar, van figuratief tot geabstraheerd.

In 2012 stelde ik in hetzelfde museum de tentoonstelling *Kunst tussen de rivieren* samen, eveneens in het kader van een project van de SKER, *Door stromen verbonden*. In deze tentoonstelling stond niet het landschap zelf centraal, maar elementen en materialen die in het landschap aanwezig zijn, zoals gevonden en afgedankte voorwerpen. Die werden gebruikt voor op het landschap gebaseerde installatie. Harrie Gerritz was een van de exposanten, naast kunstenaars als Guusje en Coen Kaayk, Bert van Santen, Ad Swinkels en Darja Vos.

In de ene tentoonstelling dus het min of meer herkenbare landschap, in de andere de artefacten uit het landschap als bron voor nieuwe werken en die in een andere context een andere betekenis krijgen. Beide richtingen zijn in deze tentoonstelling vertegenwoordigd. En het aardige is dat hoewel beide kunstenaars hun fascinatie voor het rivierenlandschap van de Maas met elkaar delen, zij er op geheel verschillende wijze mee omgaan. Een ieder beleeft en ervaart zijn woon- en werkomgeving op geheel persoonlijke wijze en haalt eruit wat het best bij zijn belevingswereld past. Bij de een is dat een stuk hout dat is aangespoeld op de oevers van de rivier of de achtergebleven materialen als het hoge water zich heeft teruggetrokken, bij de ander zijn dat de natte en vette sporen van de tractoren in het najaar.

Harrie Gerritz legt zich al meer dan veertig jaar toe op het weergeven van het rivierenlandschap. Wolken boven boomformaties, boeren hekwerken, de meanderende rivier en oprijzende kerktorens zijn de hoofdthema's in zijn werk. Het landschap rond zijn woonplaats Wychen is hem dierbaar, maar in de loop der jaren is dat landschap steeds meer een landschap in gedachten geworden.

Concrete aanknopingspunten zijn verdwenen, er is geen duidelijke herkenbaarheid meer, hij heeft genoeg aan enkele summier aangeduide horizontale en verticale lijnen of een paar strepen en vlakken. Dan maakt het niet meer uit vanuit welk perspectief het land wordt weergegeven, net als een kind dat vaak kan doen.

De sculpturen zijn geïnspireerd door datzelfde rivierenlandschap. En dan vooral de toren die je in vrijwel elk dorp tegenkomt. Je ervaart dat zelf vaak. Je rijdt op een binnenweggetje richting dorp van bestemming en het eerste dat je ziet is de kerktoren. Bijna altijd een hoge zuil met een puntig dak die boven de overige bebouwing uitsteekt. Bakens in hun omgeving. Dat is het landschap van Harrie Gerritz. Zoals hij dat ervaart en beleeft, zich herinnert en samenbrengt in beelden die worden gecombineerd tot een installatieachtige setting van symbolische tekens. "De realiteit die ik zie is een andere dan die ik schilder. Op het schilderij vervagen mijn observaties; het tafereel dat ik in het landschap gezien heb, probeer ik uit te tillen boven de werkelijkheid. Ik wil het geheimzinnige beklemtonen, ik wil verwarring zaaien, ook bij mezelf", schrijft hij in een van die publicaties die over hem zijn verschenen.

Het werk van **Han Klinkhamer** verwijst naar de levende natuur van zijn woon- en werkomgeving en dan vooral naar de schoonheid daarvan. Voor mij sluit dat werk naadloos aan op de eerder geschetste ontwikkeling van het landschap in de beeldende kunst. De schilderijen, met de sporen van tractoren op het drassige en modderige land of met het ritme van takken, bladeren of grassen, vinden weliswaar hun oorsprong in zijn woonplaats Demen in Noord-Brabant, maar ze monden uit in universele beelden die tijd- en plaatsloos zijn.

Geschilderde natuur noemt Han Steenbruggen de schilderijen die zich kenmerken door een pasteus verfgebruik, een boetseren met verf op een klein oppervlak. In de grote schilderijen zorgt het proces van opbrengen, wegschrapen, opnieuw opbrengen en overschilderen voor doorwerkte en verweerde composities die zo uit de natuur gesneden en opgeraapt zouden kunnen zijn. De dikke verfhuid van de kleine schilderijen is zo zompig dat het lijkt alsof het drassige weiland met de tractorsporen zich op het doek voortzetten. Uitsneden uit de werkelijkheid dus, een stuk uiterwaard of bouwland samengebald op de vierkante centimeter, waarbij de hoge horizon nog net even laat zien dat er sprake is van een landschap.

Twee kunstenaars, twee visies, twee interpretaties van vrijwel hetzelfde landschap, het rivierengebied van de Maas. Voor de een is dat een intense verwerking van de natuurlijke elementen, voor de ander een persoonlijke interpretatie van de culturele artefacten. Die twee benaderingen zorgen voor een vrijwel compleet beeld omdat ze elkaar aanvullen en versterken. Met die constatering mag ik de tentoonstelling voor geopend verklaren.

Piet Augustijn